

DOI 10.32782/city-development.2024.4-4

УДК 338.48

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ

Клим Надія Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національний лісотехнічний університет України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4949-6644>

Анотація. Встановлено, що природно-кліматичні умови та наявні рекреаційні ресурси, якими наділені окремі регіони України, дозволяють у повній мірі забезпечити розвиток послуг санаторно-курортних закладів не тільки для внутрішніх потреб, а й повноцінне їх надання таких послуг для іноземних відвідувачів. Наголошено, що фінансово-господарська діяльність санаторно-курортних закладів має певну яскраво виражену специфіку організації діяльності та забезпечення функціонування, що виражається у спеціалізованому медичному спрямуванні діяльності та її фінансуванні. Доведено, що зважаючи на певний занепад, у останні роки, як окремих курортно-санаторних комплексів та галузі в цілому є об'єктивна необхідність розвитку державно-приватного партнерства галузі, підвищення конкурентоспроможності державних та комунальних закладів шляхом прийняття управлінських рішень та інвестування коштів у їх реновацію та модернізацію, а також для зниження витрат на утримання не рентабельних або законсервованих закладів дослідити перспективи переведення їх у житловий фонд ля внутрішньо переміщених осіб. Визначено, що санаторно-курортні заклади фактично являють собою важливу частину економічної структури країни, яка займається відновленням людських ресурсів та поліпшенням здоров'я громадян.

Ключові слова: екологічне фінансування, рекреаційне підприємництво, санаторно-курортні заклади.

Актуальність проблеми. Зважаючи на соціально-психологічну напруженість у середині країни та військово-політичну нестабільність необхідність розвитку санаторно-курортної галузі є тим напрямком, який не може бути поза увагою, як суспільства, так і урядових відомств та міністерств. Стабільне та результативне функціонування санаторно-курортного комплексу є одним із ключових аспектів соціально-психологічного спрямування, який сприяє та забезпечує відновлення здоров'я. Наявність значної кількості природних локацій та унікальних рекреаційних природних ресурсів виступає засобом економічного розвитку санаторно-курортного комплексу та соціального забезпечення населення, як у плані створення робочих місць, так і забезпечення реабілітаційних та лікувальних послуг. Природно-кліматичні умови виступають у ролі стимулятора розвитку цього ринку, однак попит на послуги санаторно-курортних закладів залишається непостійним і підлягає впливу багатьох факторів. Незважаючи на це, ринок санаторно-курортних послуг залишається важливим для економічного підне-

сення держави, що значно підвищує науковий інтерес до цього питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження висвітлені у наукових працях вітчизняних вчених відображає об'єктивну необхідність та актуальність дослідження стану та перспектив розвитку закладів санаторно-курортної сфери, їх фінансового забезпечення та необхідності реновації, а також модернізації матеріально-технічної бази та ефективного державного управління. Теоретичні підходи та практичні напрацювання відображено у працях: Пітюлича М. [6], Герасименко Т., Олійника А., Дідусь А. [2], Загорянської О. [4], Моци А., Шечука С., Середи Н. [5] та інших. Однак, сучасні реалії в умовах військово-політичної нестабільності та необхідність розширення ринку послуг сфері санаторно-курортного лікування та реабілітаційного спрямування вимагають зміни державницьких підходів до управління закладами такого типу та подальшого дослідження зміни їх фінансового забезпечення.

Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану ринку санаторно-курортних

послуг в Україні та за кордоном, дослідження проблем фінансування санаторно-курортної сфери в Україні, акцентування уваги на питаннях стратегічного розвитку санаторно-курортних комплексів, а також обґрунтування заходів державної політики для збереження інституційно-організаційного потенціалу цієї галузі та туристичного бізнесу. Виходячи з поставленою мети дослідження нами визначено ряд завдань, які викликають суспільний інтерес, зокрема:

- здійснити аналіз нормативно-правових засад функціонування закладів санаторно-курортних типу;

- дослідити фінансові аспекти забезпечення діяльності закладів санаторно-курортних типу державного та комунального спрямування;

- визначити пріоритетні напрямки розвитку закладів санаторно-курортних типу.

Результати дослідження. Виклики, які постали перед Україною у цей непростий час, вимагають від органів державної влади значної уваги та розуміння підходів до соціальної необхідності розвитку мережі закладів санаторно-курортного типу та їх фінансової підтримки, особливо зважаючи на технічно-матеріальний стан, як самих закладів, так і морально застарілого медичного обладнання тощо.

Природно-кліматичні умови та наявні рекреаційні ресурси, якими наділені окремі регіони України, дозволяють у повній мірі забезпечити розвиток послуг санаторно-курортних закладів не тільки для внутрішніх потреб, а й повноцінне їх надання таких послуг для іноземних відвідувачів. Зважаючи на досить розвинути мережу закладів, якими може надаватись такий вид послуг, державне інвестування або їх приватизація є одним із шляхів відновлення повної їх функціональності та поштовхом для вирішення соціального забезпечення потреб населення [5]. Розвиток санаторно-курортного комплексу, зважаючи на ведення бойових дій, має стати одним із пріоритетних та актуальних напрямків у становленні соціально-економічного забезпечення населення.

Аналізуючи діючу нормативно правову базу, на сьогоднішній день, можна визначити декілька основних напрямків здійснення санаторно-курортної діяльності, зокрема необхідно розділяти сутність понять курорт та санаторно-курортні заклади. Так, відповідно до Закону України «Про курорти» під курортом необхідно розуміти природний територіальний ареал, який наділений унікальними чи особливими природними ресурсами, а під санаторно-курортними закладами, вказаний правовий акт, визначає розташовані на цих територіях заклади охорони здоров'я, якими з використанням наявних на цих територіях лікувальних ресурсів, громадя-

нам надаються відповідні лікувальні, профілактичні та реабілітаційні послуги [7].

Зважаючи на це визначення, слід відзначити його певну законодавчу обмеженість, оскільки таке трактування поняття санаторно-курортні заклади не включає у себе інших осіб-відвідувачів, таких як іноземці та особи без громадянства, а також у трактування не включено приватні заклади, яким надано відповідні ліцензії на надання лікувально-профілактичних та реабілітаційних послуг. Тому, на нашу думку, вважаємо за необхідне із врахуванням політичних обставин у країні, уряду та профільним державним органам доцільно розширити трактування поняття санаторно-курортних закладів з метою розширення кола суб'єктів, якими можуть надаватись лікувально-профілактичні та реабілітаційні послуги, адже це питання на даний час є дуже актуальним, як з погляду надання кваліфікованої медичної допомоги, так і з боку соціально-економічної складової.

Фінансово-господарська діяльність санаторно-курортних закладів має певну яскраво виражену специфіку організації діяльності та забезпечення функціонування, що виражається у спеціалізованому медичному спрямуванні діяльності та її фінансуванні, рис. 1.

Фінансування санаторно-курортної сфери підпорядкованої органам державної або місцевої влади в Україні здійснюється за декількома моделями, зокрема:

- санаторії, що підпорядковані місцевим органам влади або є комунальними установами органів, фінансуються через обов'язкові внески пов'язані із соціальним страхуванням або із інших джерел не заборонене ним чинним законодавством (позабюджетні кошти або благодійні внески).

- санаторії, засновані на державній власності фінансуються за принципом централізованого прямого фінансування за відповідними державними програмами, а спеціалізовані заклади відомчого характеру за рахунок бюджетних асигнувань відповідних міністерств, відомств та інших органів влади. Недоліком такого фінансування є відсутність у закладу необхідності впроваджувати конкурентні заходи та послуги щодо залучення додаткових відвідувачів, адже їх фінансове забезпечення залежить від лише від складеного чітко запланованого та прорахованого кошторису виходячи із прогнозованої кількості відвідувачів [2].

Виходячи із того, що санаторно-курортні заклади мають фактично спеціалізоване призначення, як заклади спрямовані на надання певного переліку медичних послуг, розвиток фінансово-економічної складової спрямованої не лише на споживання бюджетних коштів,

Рисунок 1 – Напрямки спрямування діяльності та фінансування санаторно-курортних закладів

Джерело: розроблено автором

а й на одержання прибутку буде стимулюючим фактором для розвитку матеріально-технічної бази державних та комунальних установ. Поряд із цим, є об’єктивна необхідність і розвитку та впровадження контролю за закладами приватного характеру, якими надаються обсяг лікувальних послуг на курортних територіях. Санаторно-курортні заклади фактично являють собою важливу частину економічної структури країни, яка займається відновленням людських ресурсів та поліпшенням здоров’я громадян [4]. Наявні природно-рекреаційні ресурси дають можливість забезпечувати високий рівень ефективності санаторно-курортного лікування та широкий спектр пропозицій, що підтверджено численними науковими дослідженнями та багаторічним практичним досвідом, і розвиток цього напрямку економіки забезпечить внесення інвестицій у галузь та становлення її як однієї із провідних галузей економіки та охорони здоров’я.

Впровадження заходів із диверсифікації джерел фінансування вчинить позитивний вплив на структуру фінансування закладів, оскільки надасть їм, як певні стабільні бюджетні надходження для забезпечення власної діяльності, так і певну автономію за рахунок одержання власних коштів від надання додаткових платних послуг для розширення матеріально технічної бази та нарощування конкурентоспроможності по відношенню до приватних закладів [6].

Зважаючи на певний занепад, у останні роки, як окремих курортно-санаторних комплексів та галузі в цілому, урядом та органами місцевого самоврядування на території яких розташовано курортні локації впроваджуються різноманітні програми щодо розвитку, як власно курортів, так і санаторно-курортних закладів. Так, у Львівській області на курорті Трускавець приміщення трускавецьких санаторіїв «Рубін» та «Янтар», які відносяться до відповідальності ПрАТ «Трускавецькурорт», діяльність яких

була законсервована ще із 2014 року, на основі державно-приватного партнерства планується перепрофілювати під житло для вимушено переміщених, у наслідок бойових дій, осіб [3].

Поряд із державно-приватним партнерством урядом впроваджується принцип фінансування санаторно-курортних закладів за принципом «гроші ходять за людиною», зокрема постановою Кабінету міністрів України від 21.03.2024 року впроваджено пілотний проєкт щодо фінансування проживання та надання окремих послуг для внутрішньо переміщених осіб у санаторіях «Батьківщина» (м. Трускавець) та «Слава» (м. Миргород), вказані санаторії підпорядковано Міністерству соціальної політики. Також, одним із напрямків фінансування діяльності санаторно-курортних закладів є впровадження Міністерством охорони здоров'я цифровізації надання медичних послуг та реєстрації закладів у електронній системі охорони здоров'я. Такий підхід з боку держави та принципом «гроші ходять за пацієнтом» дасть змогу прогнозувати фінансові витрати на набір необхідних послуг, які може забезпечити держава, а самим закладам одержувати прибутки від господарської діяльності, що забезпечить їм належний рівень фінансування [1].

Впровадження реформи охорони здоров'я та створення служби НЗСУ, яка здійснює державні закупівлі, у тому числі у сфері лікувально-профілактичних та реабілітаційних послуг є рушієм для розвитку санаторно-курортних закладів, проте зважаючи на те, що у таких купівлях можуть приймати участі і приватні медичні заклади аналогічного спрямування для державних та комунальних закладів підвищення своєї конкурентоспроможності є одним із основних факторів для виживання та розвитку.

Найбільша мережа лікувально-оздоровчих закладів, із 42 курортно-санаторних комплекси, відноситься до ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» засновниками якої є Федерація профспілок України та Фонд соціального страхування України, функції якого передано до Пенсійного фонду України. Нажаль на даний час підприємство є збитковим, і його чистий збиток у 2022 році становив 35,5 млн. гривень [8].

Відповідно керівникам санаторно-курортних закладів та органам місцевого самоврядування, а також закладам, які входять до структури різних державних та комунальних відомств доцільно вживати заходи для проведення реновації, як самих санаторіїв, так і їх матеріально-технічної бази з метою підняття конкурентоспроможності для одержання прибутку від діяльності. Вважаємо, що одним із перспективних заходів по відновленню та розвитку діяльності закладів санаторно-курортного спрямування на рівні держави

при Міністерстві соціальної політики є створення єдиного реєстру закладів санаторно-курортного спрямування всіх форм власності із відображенням у ньому відповідної класифікації за ознаками: спеціалізація (основна та додаткова), дата останньої реновації, стан зношеності медичного обладнання (у відсотках), ознаки діяльності («здійснює діяльність» / «не здійснює діяльність» / «законсервований», тощо). Такий реєстр та класифікація дозволять провести аналіз стану галузі, визначити необхідність та черговість оновлення матеріально-технічної бази ти, вжити заходи щодо інвестування коштів у першочерговий розвиток тих закладів, яких потребує населення, а також визначити доцільність такого інвестування у заклади, які не користуються популярністю та їх можливість перепрофілювання.

Отже, розвиток наявної сфери санаторно-курортного обслуговування, а також її матеріально-технічної бази, повинні стати стратегічними пріоритетами на рівні держави та регіонів. Стабільне та результативне функціонування санаторно-курортного комплексу виступає одним із ключових аспектів соціально-економічної політики нашої держави, що сприяє зміцненню здоров'я населення, зменшенню видатків системи охорони здоров'я та визначенню унікальної ролі України у глобальному рекреаційному процесі.

Висновки. Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення, фінансового аспекту та стану організації діяльності санаторно-курортних закладів дає можливість зауважити, що законодавцю та відповідним урядовим міністерствам та відомствам доцільно привести до єдиного знаменника термінологічні поняття, а також зміни у законодавстві щодо регулювання діяльності приватних санаторно-курортних закладів. Для зниження витрат на утримання закладів, які законсервовані або не здійснюють профільної діяльності, а також їх виведення із ринку органам місцевого самоврядування та державним відомствам доцільно розглянути питання щодо їх переорієнтації на житловий фонд для внутрішньо переміщених у наслідок бойових дій осіб. З метою забезпечення виконання соціальної функції та підняття конкурентоспроможності діючих державних та комунальних закладів лікувально-профілактичного і реабілітаційного профілю вивчити питання щодо впровадження державних або державно-приватних інвестиційних заходів для подальшої диверсифікації джерел надходження коштів, яка дасть таким установам певну автономію у діяльності та дозволить одержувати фінансові ресурси на утримання висококваліфікованого персоналу та належного стану матеріально-технічної бази, а також забезпечить надання належного рівня послуг.

Бібліографічний список:

1. Бодняк О. В одному із санаторіїв Трускавця почали експеримент із безкоштовними послугами. Zaxid. 2023. URL: https://zaxid.net/v_odnomu_iz_sanatoriiv_truskavtsya_pochali_eksperiment_iz_bezoplatnimi_poslugami_n1561091 (дата звернення: 18.11.2024).
2. Герасименко Т., Олійник А., Дідусь, А. Стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортної сфери України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-18> (дата звернення: 28.11.2024).
3. Два санаторії у Трускавці віддадуть під житло для біженців. OPEN4BUSINESS. 2022. URL: <https://open4business.com.ua/dva-sanatoriiv-u-truskavci-viddadut-pid-zhytlo-dlya-bizhenciv/> (дата звернення: 06.11.2024).
4. Загорянська О. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку санаторно-курортних підприємств в Україні. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 334(5). DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-26> (дата звернення: 18.11.2024).
5. Моца А., Шевчук С.М., Серета Н.М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560/1501> (дата звернення: 20.10.2024).
6. Пітюлич М., Мороз С. Модернізація санаторно-курортного господарства як чинник розвитку соціального туризму. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. № 27. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/341> (дата звернення: 21.10.2024).
7. Про курорти. Закон України. Верховна Рада України. 05.10.2000 №2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
8. «Укрпрофоздоровниця» скоротила чистий збиток у 1,9 раза. OPEN4BUSINESS. 2023. URL: <https://open4business.com.ua/ukrprofzodorovnytsya-skorotylo-chystyj-zbytok-u-19-raza/> (дата звернення: 06.11.2024).

References:

1. Bodniak O. (2023). V odnomu iz sanatoriiv Truskavtsia pochaly eksperyment iz bezkoshtovnymy posluhamy [An experiment with free services has begun in one of the Truskavets sanatoriums]. Zaxid. Available at: https://zaxid.net/v_odnomu_iz_sanatoriiv_truskavtsya_pochali_eksperiment_iz_bezoplatnimi_poslugami_n1561091 (accessed November 18, 2024).
2. Herasyumenko, T., Oliinyk, A. and Didus, A. (2023). Stratehichni priorytety rozvytku sanatorno-kurortnoi sfery Ukrainy [Strategic priorities for the development of the sanatorium and resort sector of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-18> (accessed November 28, 2024).
3. Dva sanatorii u Truskavtsi viddadut pid zhytlo dlia bizhentsiv (2022). OPEN4BUSINESS [Two sanatoriums in Truskavets will be used as housing for refugees]. Available at: <https://open4business.com.ua/dva-sanatoriiv-u-truskavci-viddadut-pid-zhytlo-dlya-bizhenciv/> (accessed November 6, 2024).
4. Zahorianska O. (2024). Stratehichni priorytety innovatsiinoho rozvytku sanatorno-kurortnykh pidpriemstv v Ukraini [Strategic priorities of innovative development of sanatorium and resort enterprises in Ukraine]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, no. 334(5). DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-26> (accessed November 18, 2024).
5. Motsa A. A., Shevchuk S. M. and Sereta N. M. (2022). Perspektyvy pisliavoiennoho vidnovlennia sfery turizmu v Ukraini [Prospects for the post-war revival of tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstva*, is. 41. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560/1501> (accessed October 20, 2024).
6. Pitiulych, M. and Moroz, S. (2020). Modernizatsiia sanatorno-kurortnoho hospodarstva yak chynnyk rozvytku sotsialnoho turizmu [Modernization of the sanatorium and resort economy as a factor in the development of social tourism]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, no. 27. Available at: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/341> (accessed October 21, 2024).
7. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakon Ukrainy «Pro kurorty» vid 05.10.2000 №2026-III [Verkhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine "On Resorts"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (accessed November 10, 2024).
8. «Ukrprofzodorovnytsya» skorotylo chystyj zbytok u 1,9 raza. (2023). [“Ukrprofzodorovnytsya” reduced its net loss by 1.9 times]. OPEN4BUSINESS. Available at: <https://open4business.com.ua/ukrprofzodorovnytsya-skorotylo-chystyj-zbytok-u-19-raza/> (accessed November 6, 2024).

FINANCIAL ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF SANATORIUM AND RESORT INSTITUTIONS

Nadiia Klym

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Accounting and Auditing
Ukrainian National Forestry University

Summary. It has been established that the natural and climatic conditions and available recreational resources, which are endowed with individual regions of Ukraine, allow to fully ensure the development of services of sanatorium and resort institutions not only for domestic needs, but also their full provision of such services for foreign visitors. It is emphasized that the financial and economic activities of sanatorium and resort institutions have a certain pronounced specificity of organizing activities and ensuring their functioning, which is expressed in the specialized medical direction of activities and its financing. It has been proven that given the certain decline in recent years, both of individual resort and sanatorium complexes and the industry as a whole, there is an objective need to develop public-private partnership in the industry, increase the competitiveness of state and municipal institutions by making management decisions and investing funds in their renovation and modernization, as well as to reduce costs for the maintenance of unprofitable or closed institutions, to explore the prospects of transferring them to the housing stock for internally displaced persons. It was determined that, given the socio-psychological tension within the country and the military-political instability, the need to develop the sanatorium and resort industry is a direction that cannot be ignored by both society and government departments and ministries. It was emphasized that sanatorium and resort institutions actually have a specialized purpose, as institutions aimed at providing a certain list of medical services, the development of a financial and economic component aimed not only at consuming budget funds, but also at making a profit will be a stimulating factor for the development of the material and technical base of state and municipal institutions. It was noted that institutions that are part of the structure of state and municipal departments should take measures to renovate both the sanatoriums themselves and their material and technical base in order to increase competitiveness. Stable and effective functioning of the sanatorium and resort complex is one of the key aspects of the socio-psychological direction, which promotes and ensures the restoration of health.

Keywords: environmental financing, recreational entrepreneurship, sanatoriums and resorts.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2024